

Prievidzský hrad

Je mimoriadne vzácne, ak smie minulé príbehy ľudí vypovedať archeológia s históriou spoločne. História vracia ľuďom ich dávno zabudnuté mená a archeológia im kladie do rúk predmety, ktoré už dávno neplnia svoj pôvodný účel. I keď písomných prameňov k dejinám mesta Prievidze nie je mnoho a ani archeologických výskumov sa dosiaľ nerealizovalo toľko, koľko by sme si želali, archeológia s históriou pospolu rozprávajú príbeh, kedy aj v Prievidzi stál hrad. Prievidzský hrad na Mariánskom vršku.

Voľba Mariánskeho vrška ako miesta pre výstavbu hradu nie je ani prinajmenšom prekvapujúca. Poloha na vrchole skalnej dominanty je umocnená dokonalým výhľadom na majetky niekdajšieho hradu, ktoré tvorili chotáre dnešných obcí od Nedožier až po Nováky na ľavom brehu rieky Nitry a od Veľkej a Malej Čause po Handlovú v povodí rieky Handlovky. Dôležitosť tohto miesta potvrdzujú aj tri mýtné stanice chrániace križovatky obchodných ciest, ktoré sa sústreďujú v blízkosti Prievidze (Ráztočno, Nedožery a jedna mýtna stanica v samej Prievidzi). Napriek tomu nevieme, kedy bol Prievidzský hrad postavený. Isté však je, že najneskôr v roku 1276 už na svojom mieste na Mariánskom vršku stál, pretože v tomto roku vydal kráľ Ladislav IV. donačnú listinu *prope castrum Preuge* (v blízkosti hradu Prievidza). Táto listina je najstarším prameňom spomínajúcim hrad, ktorého dejiny boli síce krátke, ale na udalosti výnimočne bohaté.

Mariánsky vršok, miesto niekdajšieho Prievidzského hradu

Do dejín Prievidzského hradu zasiahli mnohí páni. Takto z písomných prameňov poznáme mená Petra z rodu Hunt-Poznanovcov, ktorý ako lúpežný rytier podnikal výpravy do blízkeho i vzdialenejšieho okolia, istý čas vlastnil Prievidzský hrad Matúš Čák Trenčiansky, ktorý kastelánom menoval istého Ladislava Pecha, až sa hrad nakoniec opäť dostal do kráľovských rúk. Kráľ Karol Róbert z Anjou za komesa hradu určil bána Gileta, s ktorým sa chtiac-nechtiac spája aj dodnes neobjasnený zánik Prievidzského hradu. Stať sa tak muselo pred rokom 1333, kedy sa Giletovi synovia titulujú už len ako *comes de Baymocz* (comesi Bojníc) a neskôr, od roku 1352 aj ako *comes de Baymocz et Kesselekeu* (comesi Bojníc a Sivého Kameňa). Tak sa na krátku chvíľu stal Prievidzský hrad centrom vlastného špánstva, ktorého vznik i zánik si vynútila zmena organizačnej správy vtedajšieho Uhorska.

Niekdajšia podoba Prievidzského hradu je nám známa len čiastočne, pretože sa mu nedostalo rozsiahlych prestavieb a úprav, ktoré by pomohli ho dodnes zachovať v podobe malebnej zrúcaniny. I tak kužeľovitá vyvýšenina vyúsťujúca v priestore dnešnej vyhladky svojim tvarom napovedá, že práve na nej stála niekoľkokoposchodová obytná veža, ktorá tvorí základ väčšiny stredovekých hradov. Veža, ktorú od priestoru hospodárskeho predhradia oddeľovala dodnes viditeľná priekopa, cez ktorú sa prechádzalo možno padacím mostom, či drevenou lávkou. Opevnenie Prievidzského hradu, ktorý bol svojho času centrom celej správnej oblasti, Prievidzského špánstva, však nepoznáme vôbec. Môžeme sa len domnievať, či ho tvorila drevená palisáda alebo skôr mohutný kamenný múr. Dnes môžeme Prievidzský hrad na základe poznatkov označiť iba ako *hrádok typu motte* (fr. kopček). Ale či to tak bolo naozaj? Tu sa opäť o slovo hlási archeológia, ktorá aj pod nánosmi zeme dokáže rozpoznať to, čo očiam zostáva skryté...

Otázka: ***Akým pojmom označujeme typ stredovekých hrádkov, ku ktorým radíme aj Prievidzský hrad?***

Spracovala: Dominika Haragová

© Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, Prievidza 2013